

ZPŮSOBY INTERPRETACE SPOLEČNÉHO HISTORICKÉHO PŮVODU TÁDŽICKÝCH PAMÍRCŮ

Tomáš Retka

*Fakulta humanitních studií, Univerzita Karlova v Praze;
retkatomas@seznam.cz*

The Interpretations of Common Historical Origin shared by the Tajic Pamirs

Abstract—Collectively shared notion of a personal origin is often one of the sources of a group identity. For the Tajic Pamirs is a shared assumption of common origin one of the main arguments (the others are religion or language), by which they declare their peculiar identity. The members of the Pamirs groups derive their historical origin mainly from the times of the Hellenistic period in Central Asia. Accordingly the Pamirs proclaim that their ethnogenesis is strongly influenced by the stay of Alexander the Great's army on their territory. Thus the Pamirs consider themselves (and sometimes they are considered also by the members of „non-Pamirs“ groups) as the descendants of Alexander's soldiers – more precisely of Alexander's soldiers and local women (namely Aryan women). Nowadays such an assumption of common historical origin is indicated as one of the sources of defining within a scope of „we – they dichotomizing“. That is, we the Pamirs (descendants of Alexander the Great – *shī'a ismā'īlics* speaking Eastern Iranian languages) distinguish from the others „non-Pamirs“ who has different historical origin and religion, speaks distinct languages and partly has distinct material culture. The aim of the article is thus to analyze the phenomenon of proclaimed common origin mainly in context of the identity construction of the Pamirs. Main emphasis is put on the question: how this historical category is used not only within an academic or a political scope, but also within the popular models interpretations of social reality. Thus how it indicates in ordinary social interactions.

Key Words—Central Asia – Pamir – Identity – History – Alexander the Great

ÚVOD

SPOLEČNÉ sdílená historie a odvozování původu od konkrétního společného předka často mohou představovat atributy, zdroje, a někdy i projevy identit různých skupin. Mnohé skupiny (především etnické) prostřednictvím i těchto atributů odvozují svoji jedinečnost a vlastní odlišnost od těch, kteří stejné obsahy těchto atributů neuznávají (či je vnímají jiným způsobem). Otázka, zda tento předpoklad platí i u tádžických Pamírců, je hlavním tématem tohoto příspěvku. Tato problematika tvoří dílčí aspekt fenoménu pamírské identity (či identit), jemuž se autor textu věnuje ve svém výzkumném projektu disertační práce.

ZÁKLADNÍ VYMEZENÍ PROBLEMATIKY

Horské obyvatelstvo Tádžikistánu, které užívá k označování příslušníků vlastní skupiny etnonym Pamírci, žije především ve východní části Tádžické republiky, konkrétně v Autonomní oblasti Horského Badachšánu (dále jen GBAO); (Retka 2009). Tato autonomní oblast vznikla již v roce 1925, kdy byla ustanovena jako součást Tádžické ASSR (Autonomní sovětská socialistická republika). Tádžická ASSR byla původně administrativní součástí Uzbecké SSR. v roce 1929 však vzniká samostatná Tádžická SSR, status GBAO, jakožto autonomní oblasti, zůstává i nadále zachován (Kokaisl 2007). Kromě tádžické GBAO žijí příslušníci pamírských (jazykových) skupin i v čínském Ujgurstánu, severním Afghánistánu a Pákistánu.¹ Pamírské skupiny, jejichž příslušníci žijí mimo Tádžickou republiku, však přímo nejsou předmětem tohoto příspěvku. Pojem Pamírci bude tedy v tomto textu používán pouze v kontextu pamírského obyvatelstva žijícího v tádžické GBAO.

i přes skutečnost, že tádžičtí Pamírci žijí ve vlastní autonomní oblasti (kterou společně sdílejí s Kyrgyzy), nejsou ze strany tádžické legislativy uznáváni jako etnická (popřípadě jiná) menšina, nýbrž jsou z hlediska národnosti považováni za Tádžiky (koncept tzv. horských Tádžiků). Oproti tomuto legislativnímu pojetí „pantádžické“ národnosti se nevymezují pouze Pamírci, nýbrž i vlastní Tádžici žijící v západní polovině Tádžické republiky (tedy mimo pamírskou GBAO); (Retka 2009).

Lze tedy konstatovat že etnonym Pamírci je používán nejen ve formě autoetnonymu (například: *MY Pamírci jsme odlišní od ostatních*), nýbrž i ve formě exoetnonymu (například *ONI Pamírci jsou odlišní od nás – Tádžiků*). Na vlastní kulturní pamírskou specifičnost se tedy neodvolávají „pouze“ Pamírci, ale upozorňují na ni i vlastní Tádžici, kteří Pamírce z GBAO nepovažují za součást vlastního tádžického národa (Retka 2009). Je tedy možné konstatovat, že v tomto případě není legislativní vymezení etnické (národnostní) příslušnosti v souladu s lidovými modely chápání sociální reality. Tyto lidové modely se projevují především v dichotomii vztahu MY a ONI. Zdroje a projevy této dichotomie (MY Pamírci a ONI nepamírci) jsou důležitým aspektem při analýze fenoménu identity Pamírců (přesněji fenoménu identit Pamírců).

¹GORDON, Raymond G., Jr. (ed.). Dostupné z www.ethnologue.com/show_country.asp?name=TJ.

KONCEPT SKUPINOVÉ IDENTITY

Při analýze podstaty skupinových identit upozorňuje Erikson na skutečnost, že jakákoliv skupinová identita vychází z kontrastu (vymezování se) vůči těm druhým (odlišným, kteří nejsou součástí naší skupiny); (Eriksen 2007). Podobné stanovisko zastávají i Berger a Luckmann, když konstatují: „*Identita funguje na binárním základě, a může být utvářena jen v kladení do protikladu k ostatním.*“ (Berger, Luckmann 1999: 169) Podle Baumana tito ostatní (příslušníci jiných skupin) představují určitou imaginární opozici, kterou každá skupina potřebuje pro svoji vlastní sebeidentitu, vnitřní soudržnost, vzájemnou solidaritu a emocionální jistotu (Bauman 1996). Vůči příslušníkům těchto odlišných skupin se členové dané skupiny vymezují prostřednictvím různých faktorů. Anthony Giddens poukazuje především na význam kulturních praktik, jimiž se příslušníci dané skupiny od jiných skupin odlišují (Giddens 2001). Na potenciální pestrost a situačnost těchto kulturních praktik upozorňuje například Erikson „*Etnicita souvisí s rozdíly mezi skupinami a rozdíly, o kterých se v této souvislosti hovoří, jsou velmi variabilní: někdy je to jazyk, vytvářející rozdíl mezi skupinami, někdy je to náboženství, někdy vzhled, jindy třeba způsob stravování.*“ (Eriksen 2007: 20) Erikson tedy kromě kulturních aspektů upozorňuje i na možný význam vzhledu příslušníků dané skupiny. v případě tzv. vzhledu se jedná o kategorii, kterou je možné užívat jak ve významu kulturním (typické oblečení, zdobení, účes atd. příslušníků dané skupiny) i biologickém (otázka například „typického“ fyziogonického vzhledu příslušníků konkrétní skupiny). Cílem autora tohoto příspěvku rozhodně není pojednávat o potenciálních biologických aspektech odlišnosti Pamírců, nicméně je nutné tento fenomén reflektovat, pokud je užíván v rámci meziskupinových interakcí – například otázka stereotypů a předsudků, které se odvolávají na určitou fyziogonickou odlišnost (viz další text).

Podobně jako Erikson, tak i Anthony Smith poukazuje na určité konkrétní aspekty – atributy, z nichž příslušníci dané skupiny (v konceptu Smitha příslušníci etnického společenství) čerpají při vytváření, popřípadě při udržování vlastní skupinové identity. Při popisu dané problematiky Smith konstatuje: „*Tam, kde je tento soubor prvků přítomen, jde jasně o historicko-kulturní společenství s vědomím společné identity.*“ (Smith 2003: 272) Podle tohoto autora jsou při vymezování se vůči ostatním důležité především následující atributy:

- 1) Vlastní kolektivní jméno
- 2) Mýtus o společném původu
- 3) Sdílená historická paměť
- 4) Jeden či více odlišujících prvků společné kultury
- 5) Spojení s určitou „vlastí“
- 6) Pocit solidarity s významnými částmi populace

z hlediska tématu tohoto příspěvku je možné za základní kategorie považovat především atributy: 2) Mýtus o společném původu a 3) Sdílená historická paměť. Na druhou

stranu je však vhodné stručně zmínit i význam některých dalších atributů, prostřednictvím kterých Pamírci potenciálně mohou konstruovat svoji skupinovou identitu, tedy prostřednictvím kterých se vymezují vůči příslušníkům odlišných skupin.

KONCEPT SKUPINOVÉ IDENTITY PAMÍRCŮ

Jak bylo uvedeno v předchozím textu, základními zdroji identity konkrétní skupiny jsou prvky (atributy), kterými se příslušníci dané skupiny vymezují vůči příslušníkům skupin odlišných. Je tedy otázkou, vůči komu se Pamírci vymezují a jakých atributů přitom využívají. Na základě předběžných výsledků terénního výzkumu, který autor v lokalitě tádžického Pamíru realizoval (a bude dále realizovat v rámci své disertační práce), je možné konstatovat, že se tádžičtí Pamírci vymezují především vůči Tádžikům, za které jsou oficiálně považováni. z hlediska konkrétních atributů se jedná především o využívání etnonymu Pamírec. Tedy *MY Pamírci* se odlišujeme v určitých aspektech od ostatních – především od Tádžiků – tedy *ONI Tádžici*. Za základní zdroje této odlišnosti bývá Pamírci (ale i Tádžiky) považováno především náboženské vyznání, jazyková příslušnost a částečně i některé aspekty hmotné kultury (Retka 2009).

Náboženské vyznání lze u tádžických Pamírců považovat za jeden ze dvou základních atributů jejich skupinové identity. Pamírci, na rozdíl od všech početnějších okolních skupin (nejen na rozdíl od „iránských“ Tádžiků, ale i „turkických“ Kyrgyzů, Uzbeků, Ujgurů atd.) se nehlasí k sunnitské větvi islámu, ale k jeho ší'itské formě – konkrétně ke směru ismá'ilia (Retka 2009). Nejpočetnější ismá'ilitskou skupinu představuje odnož Nizárijů (ke které se hlásí i pamírští ismá'ilité). Stoupenci Nizárije věří v nepřetržitou kontinuitu Aliho imamátu, přičemž za současného, již čtyřicetdevátého, imáma (a tedy i Aliho přímého potomka) je považován (od roku 1957) princ Karim al - Husajni, označovaný jako Aga Khan IV (Hrabal 1998).

Předci dnešních Pamírců původně vyznávali především zoroastrismus. Islám (jehož sunnitskou verzi přijali na přelomu 7. a 8. století, tedy v době, kdy do oblasti Střední Asie přichází arabská armáda, v této historické fázi se tedy ještě nejednalo o ismá'ilitské učení, ke kterému se Pamírci přiklánějí až v 11. století. Ismá'ilitské pojetí islámu zprostředkoval obyvatelům Pamíru filosof a ismá'ilitský duchovní Nasir Chusrav (1004–1088), který se s tímto náboženským směrem seznámil ve fatimovském Egyptě (Mamadšerzodšejev 2007).

Na základě dat, získaných v průběhu první fáze terénního výzkumu, je možné konstatovat, že právě příslušnost k ší'itské ismá'ilia je základním faktorem, prostřednictvím kterého se Pamírci vymezují vůči příslušníkům ostatních skupin (*MY pamírští ismá'ilité* x *ONI sunnité*); (Retka 2009).

Dalším významným aspektem identity Pamírců je i příslušnost jazyková (Retka 2009). Úřední jazyk Tádžické republiky (a jazyk většinového tádžického obyvatelstva), tádžičtina, je řazen mezi tzv. perské jazyky

(iránské jazyky → západní iránské jazyky → jihozápadní iránské jazyky → perské jazyky → tádžičtina). Oproti tomu jazyky, které užívají obyvatelé Pamíru, se řadí mezi tzv. jazyky pamírské (iránské jazyky → východní iránské jazyky → jihovýchodní iránské jazyky → pamírské jazyky).² Jak je patrné z předchozího schématu, Pamírci nepoužívají pouze jeden společný jazyk, který by bylo možné označit za pamírštinu, nýbrž několik různých (byť příbuzných) pamírských jazyků – například šugnánštinu, vachánštinu, jazgulámštinu atd. Tuto skutečnost je sice nutné při analýze fenoménu pamírské identity reflektovat (otázka vytváření regionálních a jazykových subidentit), nicméně však přímo nesouvisí s tématem tohoto příspěvku.

Kromě jazyka a náboženství používají Pamírci při vymezování se vůči Tádžikům (ale i Tádžici vůči Pamírcům) několik dalších skupinově sdílených atributů. Může se jednat například o některé aspekty hmotné kultury. Pamírci například poukazují na skutečnost, že jejich tradiční oděvy – konkrétně pokrývky hlavy (tzv. *tupitějky*) se od těch tádžických odlišují (především tvarem a ornamenty). Jisté odlišnosti, na které především Pamírci poukazují, se objevují i v oblasti gastronomické – otázka typických jídel atd. Významný kulturní aspekt představuje fenomén tzv. pamírského domu (*čid*).³ v případě tohoto, pro Pamír typického architektonického prvku, dochází k prolínání symboliky původního zoroastrismu a současného ismá'ilitského islámu (Retka 2009).

SDÍLENÁ HISTORICKÁ PAMĚŤ A MÝTUS O SPOLEČNÉM PŮVODU

v předchozím textu tedy došlo k základnímu vymezení problematiky konceptu identity tádžických Pamírců. v této fázi příspěvku je však již na místě si položit otázku, jaké místo v tomto konceptu zaujímají Smithem vymezené kategorie, jimiž jsou společně sdílená historická paměť a mýtus o společném původu.

k těmto Smithovým kategoriím se vyjadřuje například Filip Tesař, který konstatuje, že kategorii mýtu o společném původu je možné rozdělit do tří základních variant. Podle tohoto autora u některých skupin (především u tzv. tradičních společností) odkazuje tento mýtus na skutečný biologický původ – odkazuje tedy na konkrétní předky, s nimiž jsou příslušníci dané skupiny (teoreticky) pokrevně spřízněni. Jiná varianta tohoto mýtu se neodvolává přímo na konkrétní biologické předky, ale odvozuje představu o původu od příchodu předků dané skupiny do konkrétní lokality – například Maďaři a jejich příchod do Uherské nížiny, Češi na Řípu atd. Třetí varianta daného mýtu vychází z konkrétní historické události. Jako příklad lze uvést vznik sjednocené kulturní či politické jednotky – například význam židovského exodu z Egypta na kolektivní identitu Židů, popřípadě vznik samostatné ČSR a jeho vliv na ustanovování československého národa.

² GRIMES, F. B. (ed.). Dostupný z www.christusrex.org/www3/ethno/Taji.html.

³ O tomto fenoménu pojednává například publikace *Pamírský dům – Harmonie dvou světů* od Libora Duška (Dušek 2010).

Tesař upozorňuje, že takto široce pojatý koncept kategorie společného původu se částečně prolíná se Smithovými sdílenými dějinami (historickou pamětí); (Tesař 2007). Tuto skutečnost však nepopírá ani Smith, který konstatuje, že sdílená historická paměť a mýtus o společném původu spolu často úzce souvisejí, neboť hranice mezi mýtem (o původu) a historií dané skupiny nebývá ostrá (Smith 2003).

z tohoto důvodu Tesař nabízí možnost tyto dvě kategorie nahradit jednou společnou.

„Namísto těchto dvou kategorií je možná vhodnější hovořit o souboru sdílených představ o minulosti, k nimž patří mýty o etnickém původu, tradice o osídlení země, zakládající události, vzpomínky na ‚zlatý věk‘, legendy o hrdinských obětech a jiných důležitých rolích, jež dané společenství sehrálo v dějinách světa.“ (Tesař 2007: 21)

Pro zjednodušení a zpřehlednění celého konceptu bude i tento příspěvek dále vycházet z přístupu Filipa Tesaře, tudíž již nebude cíleně rozlišováno mezi sdílenou historickou pamětí a mýtem o společném původu. Dalším důležitým aspektem, který je vhodné v daných souvislostech zmínit, je skutečnost, že tyto sdílené představy o minulosti mají mnohdy silně subjektivní (a selektivní) charakter. *„Velmi významné je to, že klíčový zde není nějaký faktický původ (který je obvykle obtížné zjistit), nýbrž mýty o společném původu. Pro pocit etnické identifikace je důležitý především fiktivní původ a domnělí předkové.“* (Smith 2003: 273) Na selektivní podstatu představ o vlastní historii upozorňuje i Ladislav Holý. *„Historie však není jednoduše cokoli, co se stalo v minulosti nebo co z této minulosti bylo zaznamenáno. z množství minulých událostí jsou zaznamenány (a tudíž uchovány v paměti) jen ty, které se považují za důležité.“* (Holý 2010: 119)

Cílem příspěvku tedy není řešit otázku „skutečného historického původu“ či „opravdových dějin“ tádžických Pamírců, nýbrž poukázat, jakým způsobem je daná kategorie využívána v rámci vytváření společné identity.

SDÍLENÉ PŘEDSTAVY PAMÍRCŮ O JEJICH MINULOSTI

Veškeré informace týkající se sdílených představ Pamírců (popřípadě Tádžiků) o jejich minulosti, které budou v tomto příspěvku uvedeny, získal autor v průběhu svého terénního výzkumu, který realizoval v Tádžické republice. Data získaná v rámci tohoto výzkumu poté autor zpracoval ve své diplomové práci – *Etnická identita Pamírců* (Retka 2009). Pokud tedy nebude uvedeno (odkazováno) jinak, vychází tento text (ovšem v přepracované podobě) ze závěrů dané diplomové práce.

Častým projevem identity Tádžiků je odkazování se na svůj árijský původ. Tádžici se tedy často prezentují jako potomci Árijců. Na dotaz, zda mají tento árijský původ i Pamírci, odpovídali Tádžičtí respondenti většinou zamítavě. Podobně zamítavě (či ne úplně souhlasně) stanovisko zastávali i respondenti pamírští. v rámci lidových

představ o společném původu se někteří Pamírci přiklání k interpretaci, že oni jsou potomci Alexandra Velikého a jeho vojáků. Tedy přesněji "makedonských" vojáků a árijských žen. Takovýto výklad pamírské genealogie mnohdy uznávají i nepamírští Tádžici. Pro obě skupiny tato teorie o původu Pamírců může sloužit k vzájemnému vymezování se vůči členům té druhé skupiny. Odlišnosti obou skupin vlivem tohoto faktoru nejsou prezentovány pouze na úrovni kultury (jazyk, náboženství atd.), ale částečně i na úrovni biologické. Někteří respondenti (tádžičtí i pamírští) poukazovali na skutečnost, že genetická výbava Pamírců je od té tádžické odlišná, což se může mimo jiné projevat i odlišným fyziognomickým vzhledem příslušníků obou skupin. v rámci zkoumání stereotypních představ (auto i heterostereotypů) se lze mnohdy setkat s názory, že příslušníci té druhé skupiny jsou vzhledově odlišní – například mají tmavší pleť, světlejší vlasy atd. Tyto interpretace se však různě prolínají a mnohdy navzájem vylučují, nelze je tedy zobecnit do nějaké pracovní teorie typu: „*všichni tádžičtí respondenti si myslí, že Pamírci mají světlejší vlasy než Tádžici*“ (popřípadě obráceně). Nicméně častým společným argumentem Pamírců i Tádžiků je tvrzení, že Pamírci jsou vzhledově podobní Makedoncům, popřípadě Řekům. Cílem tohoto příspěvku ale není analyzovat skutečnou fyziognomickou či genetickou odlišnost Tádžiků a Pamírců, nýbrž „pouze“ poukázat na využívání této kategorie při vzájemném vymezování se vůči příslušníkům druhé skupiny. v tomto kontextu lze tedy dané představy o společném původu chápat i jako jeden ze zdrojů pamírské identity. Otázka, nakolik jetento prvek pro konstruování pamírské identity důležitý, bude ještě zmíněna v závěrečné části tohoto příspěvku.

ALEXANDR MAKEDONSKÝ V KONTEXTU STŘEDNÍ ASIE

Přestože není cílem podporovat či vyvracet sdílené představy o genetické spřízněnosti dnešních Pamírců s vojáky Alexandra Makedonského, bude vhodné stručně zmínit historické události, ze kterých mohou tyto představy vycházet. Na úvod tohoto stručného historického exkursu je však potřeba upozornit, že v případě, kdy se hovoří o makedonské armádě či makedonských vojácích, není možné tyto termíny chápat primárně ve významu makedonské etnicity. v armádě Alexandra Makedonského nebojovali pouze „etničtí“ Makedonci či Řekové, nýbrž také příslušníci dalších, často asijských etnik. Významnou složku makedonského vojska tvořili například Peršané, kteří byli v průběhu Alexandrova asijského tažení poměrně často i povyšováni do důstojnických hodností (Arriános 1972).

Oblast dnešního tádžického Pamíru byla podle archeologických nálezů osídlena již v období neolitu (přibližně 7000-2000 př. n. l.). „Původní obyvatelstvo“ se v této době živilo lovem a sběrem. Postupem času se tato oblast stala součástí starověké Baktrie (Bliss 2006). Je vhodné poznamenat, že v době zahájení Alexandrova asijského tažení byla významná část dnešní Střední Asie (včetně Afghánistánu) součástí Achajmenovské Persie. Tato oblast

(jižní část Střední Asie) byla administrativně rozdělena na satrapie Baktrie (především Afghánistán a část Tádžikistánu) a Sogdiana (část dnešního Uzbekistánu, Tádžikistánu a Turkmenistánu); (Vogelsang 2010). Severně od těchto perských satrapií žili především příslušníci skythských kočovných kmenů (Arriános 1972).

Alexandr Makedonský vstupuje se svým vojskem na asijský kontinent v roce 334 př. n. l. v bitvě u Issu poráží armádu Daria III. Darius po této porážce ustupuje před postupující Alexandrovou armádou na východ. v průběhu tohoto ústupu je Darius zajat svými dosavadními spojenci. v tomto zajetí Darius III v roce 330 př. n. l. umírá. Bésa, do té doby satrapa Baktrie a jeden z hlavních účastníků spiknutí proti Dariovi, se prohlašuje za nového krále Persie. Alexandr Makedonský pokračuje ve svém tažení na východ, nyní již však proti Bessovi, který přijímá nové královské jméno Artaxerxes (Klíma 1977). Při tomto pronásledování postupují Alexandrova vojska až na území dnešního Afghánistánu. v roce 329 př. n. l. překračuje Alexandr Makedonský pohoří Hindukuš a obsazuje správní město Baktrie Baktru (dnešní afghánský Balch). Baktra se stala na dva roky Alexandrovou opěrnou vojenskou základnou pro operace za řekou Oxos (dnešní Amudarja) (Vogelsang 2010). v průběhu těchto vojenských operací na území dnešního Tádžikistánu, Turkmenistánu a Uzbekistánu je Alexandrem dopaden Artaxerxes (Bésa); (Klíma 1977). v této době Alexandr obsazuje satrapii Sogdianu a v severní části této provincie zakládá město Alexandria Eschaté⁴ (*Eschaté* – z řeckého nejzazší), jako podpůrné město pro případné tažení proti severním Skythům (Arriános 1972).

v průběhu těchto dvou let se snaží Alexandr pacifikovat místní obyvatelstvo nejen vojenskou silou, ale také navazováním politických spojení. Tato spojení byla často podporována uzavíráním sňatků mezi Alexandrovými důstojníky a dcerami místních aristokratů. Sám Alexandr Makedonský se oženil s Roxanou, dcerou baktrického šlechtice Oxyarta, který byl poté ustanoven satrapou Paramisadů (horalů v Hindukuši). Alexandrova podpora smíšených manželství se však ještě výrazněji projevila po jeho návratu z indického tažení. Po návratu do Persie (již ne do Baktrie či Sogdiany) uspořádal Alexandr slavnost, která je známá pod názvem hromadná svatba v Súsách. v průběhu této svatby se Alexandr oženil s Barsinou (nejstarší dcerou již mrtvého Daria III.) a Parysatidou (nejmladší dcerou Artaxera III.). Svým blízkým spolubojovníkům a generálům (přibližně osmdesáti) určil za manželky dcery významných a urozených Peršanů a Médů. Alexandr nepodporoval pouze smíšené sňatky důstojníků, ale také řadových vojáků. Celkem tedy došlo přibližně na 10 000 takovýchto sňatků. Každá nevěsta dostala od Alexandra věno a každý novomanželský pár obdržel svatební dar (Arriános 1972).

Nabízí se tedy myšlenka, že právě takto podporované smíšené sňatky mohou být hlavním zdrojem představ některých skupin (nejen Pamírců) o pokrevní

⁴Dnešní Chodžent na severu Tádžické republiky (Vogelsang 2010).

spřízněnosti s makedonskými vojáky. Nicméně je vhodné poznamenat, že odkaz Alexandra Makedonského nelze chápat pouze na úrovni případného genetického odkazu. Alexandr v průběhu svého působení na území Perské říše významně podporoval i kulturní výměnu mezi původními a nově příchozími skupinami. Docházelo tedy k poměrně intenzivnímu prolínání řecko-makedonských a perských kulturních prvků (Klíma 1977). v započatém procesu tzv. helenizace Asie dochází i po smrti Alexandra Makedonského, neboť jednotlivá území Perské říše jsou často i nadále spravována dynastiemi řeckého původu (Krejčí 1993). Tento předpoklad platí i pro Baktrii, jejíž součástí byla i oblast dnešního tádžického Pamíru. Lze tedy konstatovat, že určitou kontinuitu odkazu Alexandra Makedonského ve Střední Asii je možné sledovat i na úrovni kulturní.

SDÍLENÉ PŘEDSTAVY O MINULOSTI JAKO ZDROJ PAMÍRSKÉ IDENTITY – SHRNUTÍ

Jak bylo uvedeno v předchozím textu, mnozí Pamírci prezentují myšlenku, že jejich historický původ je odlišný od historického původu Tádžiků. s tímto předpokladem se neztotožňují pouze mnozí Pamírci, ale i značná část Tádžiků. Skutečnost, že se Pamírci odvolávají na odkaz Alexandra Makedonského, ještě přímo nevyovídá o tom, o jak významný atribut pamírské identity se jedná. Otázku významu toho prvku pro pamírskou identitu by bylo potřeba cíleně reflektovat v průběhu další fáze terénního výzkumu. Nicméně i v této fázi analýzy dané problematiky se nabízejí některé dílčí závěry, byť je třeba k nim přistupovat pouze jako k pracovním a předběžným.

Na základě autorových dosavadních výzkumných zjištění se nabízí pracovní závěr, že nejvýznamnější atributy pamírské identity představuje náboženské vyznání (ismá'ilia) a jazyková příslušnost (pamírské jazyky); (Retka 2009). Tento pracovní závěr vychází především ze skutečnosti, že na těchto zásadních atributech se shodli téměř všichni respondenti, se kterými byl veden na dané téma rozhovor. Oproti tomu u ostatních potenciálních atributů takováto shoda nebyla. Což platí i u otázky společného původu. i přes skutečnost, že na odkaz Alexandra Makedonského upozorňovali mnozí Pamírci, nelze říci, že všichni byli o věrohodnosti tohoto aspektu pamírských dějin vždy skálopevně přesvědčeni. Někteří tento odkaz prezentovali jako mýtus či zajímavost, na které sice může být něco pravdy, ale také nemusí. Někteří (byť jich byla menšina) tuto teorii o původu Pamírců přímo odmítali. v tomto kontextu se odkaz Alexandra Makedonského sice potenciálně jeví jako jeden z dílčích aspektů konceptu pamírské identity, nicméně se podle výše uvedených argumentů nejspíše nejedná o aspekt zásadní, na kterém by se shodli všichni respondenti.

To však neznamená, že v případě společné historické paměti nemůže u Pamírců panovat v některých oblastech shoda. Pokud se podíváme na danou problematiku z jiného úhlu pohledu a opustíme, v předchozím textu vymezený, koncept společného původu, zjistíme, že takovýto pro

„všechny“ Pamírce přijatelný (myšleno obrazně) aspekt teoreticky nalézt lze. Anthony Smith upozorňuje, že s otázkou společně sdílené historie úzce souvisí i fenomén hrdinů, které příslušníci dané skupiny uznávají. Tito hrdinové často bývají představitelé náboženského učení nebo tradice (Smith 2003). Pokud bychom k otázce sdílené historické paměti přistoupili tímto způsobem, tak se nabízí pracovní závěr, že by se většina Pamírců shodla na značném významu dvou, pro pamírské ismá'ility důležitých, „historických“ postav. Nejspíše by se jednalo o Nasira Chusrava, který v jedenáctém století zprostředkoval předkům dnešních Pamírců ismá'ilitskou religii. Další významnou postavu pamírských dějin (byť těch současných) představuje současný ismá'ilitský imám Aga Khana IV. Podle tohoto pracovního závěru, je otázka společně sdílené historické paměti u Pamírců úzce propojené především s fenoménem jejich náboženské příslušnosti. Což zpětně poukazuje na zásadní význam ismá'ilitského vyznání pro konstruování identity Pamírců.

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] ARRIÁNOS, 1972. *Tažení Alexandra Velikého*. Praha: Svoboda.
- [2] BAUMAN, Z. 1996. *Myslet sociologicky – netradiční uvedení do sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- [3] BERGER, P. L. et al. 1999. *Sociální konstrukce reality*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- [4] BLISS, F. 2006. *Social and Economic Change in the Pamirs (Gorno-Badakhshan, Tajikistan)*. London: Routledge.
- [5] DUŠEK, L. 2010. *Pamírský dům – Harmonie dvou světů*. Pardubice: Univerzita Pardubice. Diplomová práce – nepublikováno.
- [6] ERIKSEN, T. H. 2007. *Antropologie multikulturních společností: Rozumět identitě*. Praha: TRITON.
- [7] GORDON, R. G., Jr. (ed.). 2005. *Ethnologue: Languages of the World* [online], Fifteenth edition. Dallas, Tex.: SIL International. Dostupný z WWW : www.ethnologue.com/ . Konkrétně : www.ethnologue.com/show_country.asp?name = TJ , [cit.2009-06-10].
- [8] GRIMES, F. B. (ed.). 1996. *Tajikistan. Ethnologue* [online]. Thirteenth edition. Dostupný z WWW: www.christusrex.org/www3/ethno/Taji.html , [cit. 2009-06-17].
- [9] HOLÝ, L. 2001. *Malý český člověk a skvělý český národ : národní identita a postkomunistická transformace společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- [10] HRABAL, F. R. et al. 1998. *Lexikon náboženských hnutí, sekt a duchovních společenství*. Bratislava: CAD PRESS.
- [11] KLÍMA, O. 1977. *Sláva a pád starého Íránu*. Praha: Orbis.
- [12] KOKAISL, P. et al. 2007. *Lidé z hor a pouští: Tádžikistán a Turkmenistán – Strážky kulturních proměn Střední Asie*. Praha: Univerzita Karlova.
- [13] KREJČÍ, J. 1993. *Civilizace Asie a Blízkého východu – náboženství a politika v souhře a střetání*. Praha: Karolinum.
- [14] MAMADŠERZODŠEJEV, Y. Š. et al. 2007. *Pamir: příroda, historie, kultura*. Biškek: Universitet Centralnoj Azii.
- [15] RETKA, T. 2009. *Etnická identita Pamírců*. Pardubice: Univerzita Pardubice. Diplomová práce – nepublikováno.
- [16] SMITH, A. D. 2003. „Etnický základ národní identity,“ In: Hroch, M. (ed.) *Pohledy na národ a nacionalismus – čítanka textů*. Praha: Slon.
- [17] TESAŘ, F. 2007. *Etnické konflikty*. Praha: Portál.
- [18] VOGELSANG, W. 2010. *Dějiny Afghánistánu*. Praha: Agrada.